Kestliku toidusüsteemi töörühma arutelude kokkuvõte

Sektori ootus kliimaseadusele – milleks vajalik ja millega tuleb sektori vaatest arvestada

Põllumajanduslik tootmine on tähtis kogu ühiskonnale, mistõttu on oluline tagada toiduga kindlustatus. Globaalne nõudlus toidu järele kasvab, mis tähendab, et tuleb rohkem tähelepanu pöörata süsiniku sidumist suurendavale ja säilitavale majandamisviisile ja heitkoguste vähendamisele toodetud ühiku kohta.

Toidusüsteemi kasvuhoonegaaside heite vähendamine on tootmise ja bioloogiliste protsesside tiheda seose tõttu keeruline. Tootmise vähendamisel on otsene mõju toiduga kindlustatusele ja impordist sõltuvusele, mis võib kaasa tuua nn süsiniku lekke (*carbon leakage*). Seetõttu ei saa tootmismahtude (loomade arvu ja haritava maa pindala) vähendamine olla viis KHG heite vähendamiseks, lahendused tuleb leida praeguse süsteemi sees, kasutada praegusi ressursse targemini ja oluliselt vähem raiskavalt.

Eesmärkide seadmisel tuleb meetmeid põhjalikult analüüsida ja sektori spetsiifilisust arvestades hinnata lisaks KHG mõjule ka mõju majandusele, elurikkusele, regionaalarengule, toidu varustuskindlusele. Samuti on oluline kliimamuutustega kohanemine ja ettevõtete elujõulisuse säilimine.

Kliimameetmete väljatöötamisel ja eesmärkide seadmisel tuleb hinnata meetmete koosmõju. Eesti loomkoormus on üks EL-i väiksemaid ja näiteks loomade arvu vähenemine, et KHG heidet vähendada, võib piirata ühtlasi mineraalväetiste kasutamise vähendamise eesmärki, kuna mineraalväetiste kasutamise vähendamisel on vaja muu hulgas suurendada orgaaniliste väetiste kasutamist. Orgaaniliste väetiste, sh sõnniku kasutamine on oluline muldade süsiniku sidumise võime suurendamiseks.

Oluline on toetada ja leida võimalusi uute kestlike tehnoloogiate juurutamiseks, õiglase ülemineku mehhanismide kujundamisel ja vajadusel tootmissuuna muutmisel. Meetmete loomisel arvestada tarbija nügimisega ehk valikute kujundamisega, mis saab aidata suunata tootmisprofiili kestlikkuse suunas.

-24% eesmärgi täitmine pole realistlik ilma loomade arvu ja kasutuses oleva põllumaa olulise vähendamiseta. Mõlemal juhul tähendaks see väga tõsiseid negatiivseid sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid: sektori koguväärtuse kui ka ekspordi väärtuse oluline vähenemine, sissetulekute langus, töökohtade kadu, kui ka isevarustatuse langus. Täpsemad numbrilised hinnangud saame anda pärast esialgset mõjude hindamise valmimist aprillis.

Sektori potentsiaal kasvuhoonegaaside heidet vähendada ja peamised meetmed

Töögruppide arutelude tulemusel on kaardistatud peamised meetmed sektori KHG heite vähendamiseks, kuid tuleb arvestada, et tegemist on esialgse hinnanguga, mille puhul vajab täiendavat analüüsi nii meetmete maht kui nende rakendamisega seotud sotsiaal-majanduslik mõju.

Kestliku toidusüsteemi töögrupis pakkusime välja järgmised lisameetmed JJM sektoris, mis aitaksid vähendada KHG heidet: mineraalväetiste kasutamise vähendamine, karjatamise osakaalu suurendamine, biogaasi tootmine, alternatiivkütustel metsa- ja põllumajandusmasinad. Maakasutuse muutuse sektoris metsastamise, turvasmuldadel põllumaa viimise rohumaa alla ja märgalaviljeluse.
Töögrupi arvamus oli, et KHG heite vähendamiseks oleks võimalik vähendada mineraalväetiste kasutamist, suurendada piimalehmade karjatamise osakaalu, toota biogaasi ja võtta kasutusele

alternatiivkütustel põllumajandusmasinaid. Maakasutuse muutuse poolel on potentsiaali viia turvasmullad rohumaa alla ja rakendada märgalaviljelust. Töögrupp ei toetanud metsastamist ning potentsiaali nähakse pigem maastikuelementide loomisel põllumajandusmaale.

Võttes arvesse töögrupi tagasisidet siis lisameetmeid rakendades oleks kestliku toidusüsteemi KHG heide aastaks 2030 prognoosi järgi 1982,6 kt CO_2ekv. Võrreldes 2021. aastaga väheneks heide 16%. Lisameetmetega, mis panustavad JJM määruse eesmärki, on KHG heide 2030. aastaks prognoosi järgi 1 648 kt CO_2ekv, mis tähendab, et KHG heide väheneks võrreldes 2021. aastaga 8%.

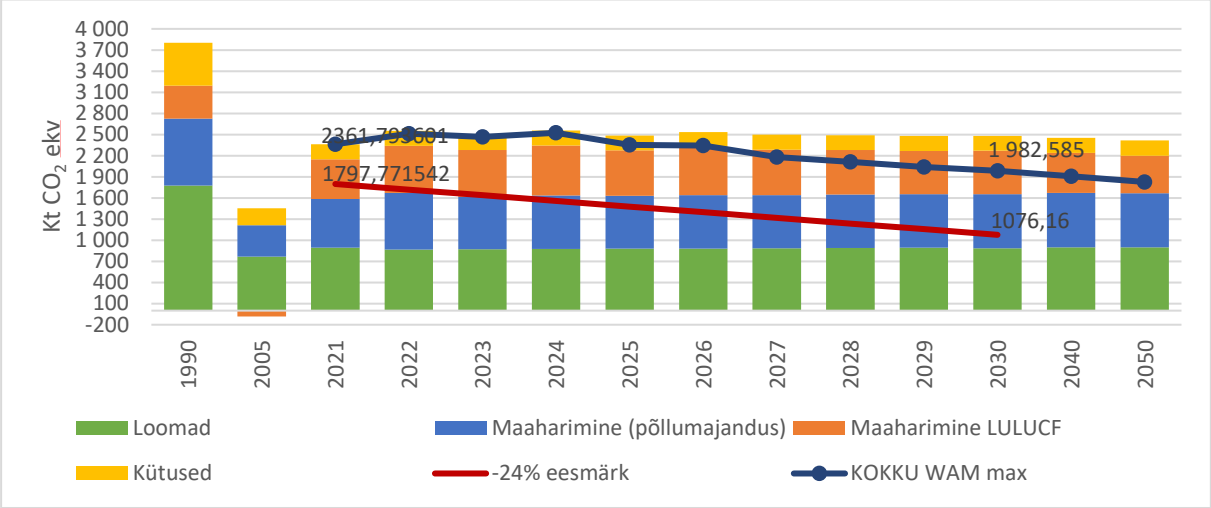

Joonis 1. Kestliku toidusüsteemi KHG heite prognoos. WAM stsenaariumis arvestatud põllumajanduse ja LULUCF lisameetmete rakendamist.

Töögruppides täiendavalt välja toodud lisameetmed on olulised ja vajalikud kliimaeesmärkide täitmiseks, kuid alusandmete või metoodika puudumise tõttu ei ole kõikide mõju võimalik kvantifitseerida ja KHG inventuuris näidata.

Lisameetmed, mille heite vähendamist ei ole võimalik KHG inventuuri mõistes kvantifitseerida: taastava põllumajanduse kontseptsiooni rakendamine, täppistaimekaitseseadmete kasutamine, teadus- ja rakendusuuringud, ressursside väärindamine ja lisandväärtuse loomine, toiduraiskamise vähendamine, taimse toidu eelistamine, taimse toidu tootmise soodustamine toetuste abil, tarbija teadlikkuse tõstmine ja valikute suunamine, söödalisandid, sordiaretus, aretusprogrammid, talvine taimkate, viljavaheldus, maaparandussüsteemide korrashoid, veerežiimi kahepoolne reguleerimine.

On ka tegevusi, mille mõju avalduks pikema aja jooksul ning mis vajavad täiendavaid uuringuid (nt tehnoloogiad heite vähendamiseks) või alles ootavad tööstusskaalal kättesaadavaks muutumist, nt biosöe tootmine ja kasutamine süsiniku sidumise ja mullaviljakuse suurendamiseks, hajusmetaani heite püüdmine loomakasvatushoonetes, väiksema KHG heitega (taastuvenergial) toodetud väetised, loomapidamishoonetes jääktoitainete püüdmine ja väetisainetena taaskasutamine, otsese õhu kogumise (DAC) tehnoloogiad süsinikdioksiidi atmosfäärist eemaldamise.

Olulisemad tegevussuunad ning sektori võimalused ja vajadused heite vähendamiseks ja konkurentsi tõstmiseks

- Globaalsete kliima- ja majanduskeskkonna muutuste oludes pakuvad jätkusuutlikkusele ning loodussõbralikkusele viivad mudelid ja pidev tehnoloogiline täiustumine sektorile ka uusi võimalusi.

- Õigusaktid üle vaadata kindlasti paketina (erinevad seotud meetmed ja regulatsioonid koos). Vältida meetmete puhul vasturääkivusi – tootja peab ka aru saama, mida temalt oodatakse.
- Töörühmas sektori ja huvigruppide seisukohalt nähakse **kõige suuremat potentsiaali KHG vähendamisel eelkõige**: täppismajandamine, taastav põllumajandus, süsiniku sidumine, karjatamise suurendamine, toiduraiskamise vähendamise, turvasmuldade viimine rohumaade alla ning taimse toidu tarbimise suurendamine.

  Nt toiduraiskamise vältimine – praegune toodetud toidust 30% äraviskamine on väga suure keskkonnamõjuga. Vajalik konkreetsemad tegevused, kui vaid teadlikkuse suurendamine, nt kaaluda näiteks kohustusliku toiduannetamise nõude kehtestamist, maksusoodustusi annetustele, trahve liigse jäätmetekke eest, riiklike eesmärkide seadmine toiduraiskamise vähendamiseks.

  Mulla süsinikusidumine ja -varu – peaks meetmetes rohkem esile tõusma.
- **Kliimamuutustega kohanemisel** loetleti olulisteks lahendusteks: taastav põllumajandus, mullakaitse, mitmekesistamine, põllukultuuride valik, aretus, sh loomade aretus. Tuleks KHG arvepidamises loobuda saagipõhisest arvestusest, pigem toiteväärtus, kliimamõju, elurikkus ja mullatervis. Kohanemisel on väga oluline ka looduslike alade suurendamine, looduse taastamine, mis toimib heite vähendaja ja sidujana.
- KHG heite ja seonduvate meetmete puhul on väga oluline parandada alusandmete kvaliteeti. Planeeritud ning rakendatud kliimameetmete mõju saaks Eesti riiklikus kasvuhoonegaaside inventuuris arvesse võtta. Nii näiteks on loomapidamisemeetodite ja karjatamise andmestik puudulik. Lisaks peab olema toimiv süsteem, kuidas me riigisiseselt andmeid kogume ja koondame ning kuidas teeme nende andmete põhjalt järeldusi, hindame meetmete mõjusid. Siin annaks olulise panuse e-põlluraamatu kasutuselevõtt.
- Kõikide meetmete puhul on vaja hinnata, kuidas meetmed mõjutavad KHG heidet, aga ei saa jääda ainult KHG ja CO_2 keskseks. Mõju elurikkusele ja sotsiaalmajanduslikud mõjud tuleb samuti arvesse võtta.
- Kui meetmeid hinnata, siis on oluline vaadata neid ka koosmõjus (nt N-väetiste vähendamine koos alternatiivsete väetistega ja nende heitega). Arvestada erinevate sektorite heiteid ja lähtuda vähendamisel proportsioonidest. Arvestada ka sektorisiseselt heiteid – nt loomakasvatuse siseselt piima- ja lihaveised puhul, sest arvukus on erinev ja ka pidamisviis. Loomade arv iseenesest ei ole kõige olulisem, pigem pidamispraktikad ja seos sellega, mida ja kuidas tehakse taimekasvatuses.
- Tuleb soodustada kohalikku tootmist, sh mahetootmist ja kestlikke hankeid ning kohaliku toodangu hoiustamise võimaluste loomist.
- Põllumajandusvaldkonnas kliimaeesmärkide suurem täitmine eeldab eelkõige süsteemset muutust ja transformatsiooni nagu näiteks täppispõllumajanduse kontseptsiooni täielik kasutuselevõtt, tootmisüksuste ringbiomajanduslike lahenduste laialdasem juurutamine. Täiendavat finantsvõimekust suunata muu hulgas digi- ja robotlahendute arendamiseks ning tehisintellekti võimekuse tugevdamiseks.